

KULTURUTSKOTTETS UTLÅTANDE 14/2012 rd

Fukt- och mögelproblem i byggnader

Till revisionsutskottet

INLEDNING

Remiss

Revisionsutskottet erbjöd i sitt brev av den 25 oktober 2012 kulturutskottet möjligheten att ge skriftligt utlåtande i ärendet Fukt- och mögelproblem i byggnader (TRO 1/2011 rd).

- professor Kari Reijula, Arbetshälsoinstitutet
- PhD, forskningsdirektör Mirja Salkinoja-Salonen.

Dessutom har utskottet fått utredning i ärendet vid behandling för utlåtande av 2013 års budgetproposition (RP 95/2012 rd).

Sakkunniga

Utskottet har hört

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Ett mål med den utredning som revisionsutskottet låtit utföra (nedan handlingen) var att bedöma hur allmänt det är med fukt- och mögelskador i bostadshus och arbetsplatsbyggnader inklusive bl.a. skolor och daghem.

Handlingen visar på att det förekommer fukt- och mögelskador i 12—18 procent av våningsplan i skolor och daghem. Det sammanlagda antalet skolelever, daghemsbarn och personal i dessa skolor och daghem är 172 000—259 200 personer. I handlingen hänvisas också till en utredning enligt vilken det finns fukt- och mögelskador i minst 24 procent av definländska skolbyggnaderna (Haverinen-Shaughnessy m.fl. 2012). I en annan studie meddelade över 60 procent av 1 000 tillfrågade rektorer (Kurnitski m.fl. 1996) att fuktskador förekommer i skolbyggnaden. I handlingen hänvisas också till Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ:s rapportering

om att problem med inomhusluften aktualiserades i två av tre skolor. De vanligaste problemen anknöt till olägenheter med ventilationen och fuktskador, vilket rapporterades i över hälften av de berörda skolbyggnaderna. Dessutom konstaterades brister i hanteringen av problem med inomhusluft, anlitande av sakkunniga, anlitande och genomförande av hälsovården, beslutsfattandet i samband med problemet samt genomförande och uppföljning av reparationer. Om daghemmen konstateras bl.a. att det under 1990-talet rapporterades om fuktskador i över hälften av alla daghemsbyggnader (Jaakkola m.fl. 1994). Situationen är alltså oroväckande.

Kulturutskottet har gjorts uppmärksam på brister i utredningen bl.a. i fråga om hur fukt- och mögelskador inverkar på hälsan hos daghemsbarn, skolelever och ungdomar. Utredningen tar inte heller upp hälsoproblemens eventuella följdverkningar såsom inlärningsproblem eller skolfrånvaro. Ändå är det enligt vissa bedöm-

ningar så att barn löper större risk att insjukna (2—4-faldigt) än vuxna i arbetsför ålder (1,5—faldig).

Kulturutskottet har också erfårit att rapporten förbigår utredningar som visar hur allvarliga hälsorisker barn utsätts för (ett flertal undersökningar av professor Jouni J.K. Jaakkolas forskargrupp som bl.a. visar att barn som utsätts för mögel löper förhöjd risk att insjukna i astma senare i livet — Jaakkola m.fl., 2005; Rantala m.fl. 2011).

Kulturutskottet föreslår att revisionsutskottet ytterligare utreder fukt- och mögelskadornas hälsomässiga effekter så att vi får allsidig information som grund för att kunna fatta riktiga beslut och effektivt rikta in offentliga resurser för att avhjälpa situationen. Utskottet betonar att utsläppskällor i skolbyggnader enligt en sakkunnigbedömning kan hittas och elimineras genom spårning av på vilket sätt skadliga ämnen kommer in. När utsläppskällor med god precision kan avlägsnas från byggnader kan också kostnaderna för saneringarna allokeras rätt. Genom att hålla ventilationen i gång också när skolan inte är öppen kan man enligt expertisen minska ansamlingen av skadliga utsläpp och förhindra att barn särskilt utsätts för utsläpp då ventilationen startas på nytt.

I handlingen ingår bedömningen att totalt 379,8 miljoner euro av undervisnings- och kulturministeriets anslag för anläggningskostnader under de senaste 12 åren har beviljats för ombyggnad. Andelen reparationer av fukt- och mögelskador av alla ombyggnadsprojekt har på grundval av denna statistik inte uppskattats. Utskottet betonar att det i handlingen konstateras att ändringar i befolkningsstrukturen och folkmängden påverkar kommunernas ekonomi och på så sätt kommunernas resurser att reparera t.ex. skolbyggnader med mögelproblem i tid. Att uppskjuta reparationerna på grund av finansieringsproblem höjer endast kostnaderna och kan på grund av hälsoskäl leda till användningsförbud eller till och med att byggnaden rivs.

Kulturutskottet har redan länge i sina utlåtanden och betänkanden behandlat problemet med de s.k. mögelskolorna i samband med ställnings-

taganden om anläggningskostnader för läroanstalter. Kulturutskottet har upprepade gånger i sina ställningstaganden fäst uppmärksamhet vid att statens finansiering inte är tillräcklig i fråga om anläggningsprojekt för skolor. Finansutskottet har också ett flertal gånger konstaterat att statens stöd är otillräckligt, och riksdagen har på finansutskottets förslag ökat anslagen i statsbudgeten för avlägsnande av mögelskador i skolbyggnader.

Bildningsutskottet hänvisar till sitt utlåtande av den 19 oktober 2012 om statens budget för nästa år (KuUU 10/2012 rd) enligt vilket de beviljade statsunderstöden ger möjligheter att bygga eller renovera lokaler för uppskattningsvis 1 200 elever. Behovet när det gäller renovering av skolor är mångfaldigt jämfört med det staten har att ge till anläggningskostnader. Enligt utredning finns det eftersatt underhåll av skolbyggnader för upp till 2,9 miljarder euro. Att åtgärda situationen på ett tidsperspektiv om 10 år kräver investeringar på 440 miljoner euro per år. Utan dessa investeringar fortgår mögelproblemet. Kulturutskottet föreslog i sitt utlåtande att anslaget höjs med 10 miljoner euro. Samtidigt föreslog utskottet att finansutskottet i sitt budgetbetänkande ska föreslå att riksdagen godkänner ett uttalande enligt vilket riksdagen förutsätter att regeringen tryggar en tillräcklig statlig finansieringsandel med sikte på eliminering av skolbyggnadernas ökande reparationsskuld och mögelproblem och främjar utvecklingen av utbildning i branschen och definitionen av behörighetskrav. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att finansutskottet har tagit in ett uttalande med detta innehåll i sitt betänkande av den 13 december 2012 (FiUB 39/2012 — RP 95/2012 rd, RP 166/2012 rd).

Vilka de legislativa behoven är behöver enligt handlingens åtgärdsförslag absolut diskuteras med det snaraste t.ex. i en arbetsgrupp tillsatt av riksdagens revisionsutskott. Utskottet finner det behövligt att revisionsutskottet utreder hur vägledningen när det gäller byggnaders livscykel ska hanteras. Vad som behövs är en ny verksamhetskultur och de rätta verksamhetsmodellerna när det gäller mögelsanering, plus en ef-

fektiv byggnadstillsyn och lämplig byggnadsteknisk utbildning. Vi måste skapa en tillräcklig rättslig grund och anvisningar för en övergång till en förebyggande och föregripande fastighetskötsel såväl på attitydplanet som i praktiken. Utskottet instämmer med åsikten i handlingen om att de statliga bidragssystemen inte får stödja aktörer som försummat sin reparationsskyldighet och upprepade gånger skjutit på ombyggnadsarbeten, utan bidraget bör uppmuntra till reparationer vid rätt tidpunkt i byggnadens livscykel. Bidragsmekanismerna bör vara ett incitament till att undvika problem genom att reparera när det sitter rätt i byggnadens livscykel. Utskottet påpekar att Finland har läroplikt och att lagen om grundläggande utbildning förutsätter en trygg inlärningsmiljö. I det ingår självfallet skolbyggnader som är säkra med avseende på hälsan.

I skol- och daghemsbyggnader samt i fastighetsskötseln bör man fästa uppmärksamhet vid all användning av kemikalier, bl.a. byggnadskemikalier som innehåller biocider och biocida kemikalier. Vid utskottets utfrågning av sakkunniga har det visat sig att i Finland används och marknadsförs aktivt PHMG, en biocid som redan är förbjuden i EU och som ska dras bort från marknaden helt före den 1 februari 2013. Den används också i skolbyggnader och daghem, vilket gör att barn utsätts för ämnet.

Enligt utredning har det också till en del visat sig vara problematiskt att skydda skolbyggnader som inte med iakttagande av kraven för byggnadsskydd kan göras hälsomässigt riskfria för de elever eller anställda som vistas i byggnaden. Utskottet anser att man i sådana fall i detalj bör kartlägga behovet av byggnadsskydd i relation till hälsoriskerna och också till kostnaderna och finna lösningar där skyddsaspekterna inte blir ett hinder för en sund användning av byggnaderna.

Utbildning och behörighet. Omfattande mögel-skador och andra problem med byggnaders skick visar att Finland saknar kompetens i fråga om att planera, bygga, välja material osv. Enligt utredning bör det inte längre byggas skolor och daghem med plant tak. Enligt expertisen har vi för få behöriga specialister i landet med avseende på

behovet av att åtgärda det eftersatta underhållet permanent. Det finns brister i byggbranschens grundläggande utbildning, fortbildning och t.ex. kommunernas byggnadstillsyn. Bara att materia-len ändras kräver att specialisterna tillräckligt ofta deltar i fortbildning. Utskottet noterar att man inom projektet för utveckling av utbildning och kompetens för fukt- och mögelinsatser 2010—2012 har skapat en gemensam kompetensmatris och ett antal moduler, vilka ligger till grund för innehållet i och verifieringssätten för den specialkompetens som krävs av konditionsbesiktare, reparationsplanerare, arbetsledare och övervakare som arbetar med mögel- och inomhusluftproblem. Dessutom ska ett register över behöriga personer upprättas för beställarnas behov.

Utskottet gillar också tanken på en s.k. konsortieskola, genom vilken kompetensområdena för mikrobiologi, toxikologi, kemi och byggnadsmekanik slås samman i syfte att skapa ensund men samtidigt energisnål bygg- och saneringspraxis. Utskottet anser det viktigt att finna metoder genom vilka vi på grundval av vetenskaplig forskning kan få en träffsäkerhet för mätning av hälsorisker i inomhusutrymmen, genom vilka vi kan minimera utsattheten för skadliga ämnen och nå betydande besparingar i fråga om sanering som anknyter till hälsoproblem. Det kräver betydligt mångsidigare mätmetoder än för närvarande.

Kulturutskottet konstaterade i sitt budgetutlåtande också att resurser ska avdelas för utbildning och utveckling av branschens attraktionskraft. För att kompetensnivån ska höjas tillräckligt krävs det en finansiering på uppskattningsvis 50 miljoner euro under en period om 5—10 år. Dessutom behövs enligt utredning en enhet för kompetensutveckling som samverkar med alla aktörer för att branschen ska kunna öka i kvalitet och attraktionskraft.

Samarbete mellan olika parter. Utskottet anser att det absolut behövs tillräckligt strikta anvisningar för att samarbetet mellan olika parter ska kunna ökas därhän att byggkedjan i sin helhet från planering till slutet av byggnadens livscy-

kel i dess olika skeden kan skötas i samverkan med hög kompetens och bl.a. med behörighetskrav så att de som vistas i skolor och daghem inte längre behöver äventyra sin hälsa.

I handlingen föreslås bl.a. att det i kommunerna bör tillsättas inomhusmiljögrupper. De behöver stöd för att omedelbart kunna sätta in åtgärder mot fukt- och mögelproblem särskilt i skolor, daghem och vård- och omsorgslokaler. Samarbetet mellan de kommunala myndigheterna och verksamhetsställena (t.ex. skolor, daghem, social- och hälsovårdslokaler) kring hanteringen av inomhusmiljöproblem bör intensifieras. Ansvariga instanser (hälso- och miljötillsynen, skolhälsovården, företagshälsovården, arbetar-

skyddet) måste fås att samverka mer. Kommunikationen och informationsgången mellan olika aktörer måste bli bättre. Utskottet anser absolut att kommunerna ska uppmuntras att tillsätta arbetsgrupper för inomhusluft. Samtidigt bör man ge tillräckliga anvisningar och vid behov också förpliktande bestämmelser så att kommunerna också i praktiken gör sina lokaler till hälsosamma arbetslokaler för både elever och anställda.

Ställningstagande

Kulturutskottet föreslår

att revisionsutskottet beaktar det som sagts ovan.

Helsingfors den 19 december 2012

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Raija Vahasalo /saml
vordf. Inkeri Kerola /cent (delvis)
medl. Outi Alanko-Kahiluoto /gröna
Ritva Elomaa /saf (delvis)
Eeva-Johanna Eloranta /sd
Leena Harkimo /saml
Pauli Kiuru /saml

Kimmo Kivelä /saf
Sanna Lauslahti /saml
Mika Niikko /saf
Mikaela Nylander /sv
Tuula Peltonen /sd
Tuomo Puumala /cent
Simo Rundgren /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Marjo Hakkila.